

België werd in mei 1940 bezet en kreeg een militair bestuur, dat de oorspronkelijke overheidsadministratie aan het werk liet, maar streefde naar '*ruhe und ordnung*'. Tot verbazing van de dorpsbewoners werden ze niet geconfronteerd met horden van barbaren, maar met een gedisciplineerd en correct leger. Er was weinig of geen spoor van terreur of wandaden. De Duitse soldaten en officieren gedroegen zich in Brustem voorkomend en hulpvaardig. De boeren bewerkten weer de akkers en de kinderen trokken naar school. Maar het straatbeeld was gewijzigd: soldaten met glimmend zwarte laarzen en grijze uniformen waren aanwezig en reden in militaire voertuigen rond. Er kwamen Duitse opschriften en gele wegwijzers met zwarte letters.

Op 06 juni 1940 werd een voedselbeperking ingevoerd. Een rant-soeneringskaart, uitgedeeld door het gemeentebestuur, gaf per maand recht op een aantal zegels, '*de tummerkes*', die elk één of meer dagelijkse porties vertegenwoordigden. Mits men daarnaast het nodige geld neertelde, kon de verbruiker zich de nog aanwezige winkelwaren in 't zwart aanschaffen. Een besluit van 25 nov. 1940 beperkte het slachten van vee tot de officiële slachthuizen. Hierdoor werd het kelen van varkens op de boerderij verboden, maar het sluikslachten deed zijn intrede. Men mocht geen dieren voederen met graan of aardappelen.

Het broodrantsoen werd beperkt tot 300 gram. Brood werd aangelengd met aardappelmeel. Het was een kleverige, onsmakelijke en papperige massa, omgeven door een korst die bij het snijden steeds loskwam. Officieel kostte een brood 2,60 F maar op de zwarte markt telde men 30 F. Gelukkig waren er in Brustem nog bakovens. Het aardappelrantsoen bedroeg 500 gram per persoon en er werd 1,30 F per kg gevraagd. Van boter en margarine kreeg men maar 50 gram. Een kilo boter kostte officieel 32 F. Onder de toonbank betaalde men 112 F. Hiervoor hielden de boeren melk achter om ze stiekem te boteren. In 1940 kreeg men 90 gram vlees per dag en per persoon. Dit daalde tot 20 gr in 1942, beenderen inbegrepen, en kostte 34 F per kg. In 't zwart betaalde men meer dan het dubbele. Kweken van konijnen en kippen werd populair. Dank zij de goede suikerbietenoogst kreeg men 33 gram suiker per dag tegen 7 F per kg. Maar voor elk supplement werd 40 F geëist.

Boeren werden bemiddelde en benijde burgers. Smokkelaars kwamen de landbouw- en zuivelproducten op de boerderij opkopen. Ontduiking van reglementen en bedrog bij de verplichte leveringen van graan en vee waren voor de meesten het hoogste symbool van vaderlandsliefde en verzet tegen de bezetter.

Steenkool werd beperkt tot 200 kg per maand en werd vervangen door '*schlam*', een soort steenkolengruis, dat wel vuur maar geen warmte gaf. Zeep werd onvindbaar. Koffie, chocolade, zalm, rijst en tafelolie verdwenen van de markt. Koffie verving men door '*ersatzkoffie*' of gebrande gerst (malt). Dit koffie-surrogaat '*kneipp*', werd genoemd naar een Duitse geestelijke Sebastian Kneipp.

Een dagloner verdiende toen 175 F per week. Het steungeld van een werkloze man bedroeg 7 F, voor zijn echtgenote kreeg hij 3,25 F en per kind beneden de 15 jaar ontving hij 2 F extra. Voor arbeid op het vliegveld van 8 tot 17 u ontving een arbeider echter 400 F per week. Wie kon het de Brustemnaren kwalijk nemen? In augustus 1940 kostte een pakje sigaretten reeds 10 F, een kilo tabak 350 F

Op 27 aug. 1940 werd de 'Nationale Landbouw- en Voedingscorpo-ratie' opgericht. Omploegen van weilanden werd aangemoedigd en zaaien van koolzaad leverde olie voor margarine. Boterrolvaten en melkmachines werden bij de boeren verzegeld.

Er gebeurden veel diefstallen: boter, eieren, konijnen, kippen, aardappelstruiken, tarweschoven, vlees in de kuip. Dit gaf het ontstaan aan een 'Boerenwacht' om te waken over de zomer oogst. Jonge landbouwers werden geronseld in de Dietse Militie-Zwarte Brigade of de V.N.V. (Vlaams Nationaal Verbond). Groepjes van 3 tot 5 man gingen 's nachts op patrouille, eerst ongewapend, maar nadien met een jachtgeweer.

Nadat het militair vliegveld, de Cadettenschool van Saffraanberg en het rustoord waren inbeslaggenomen, werden verschillende woningen door de bezettende militaire overheid opgeëist, eerst in de nabijheid van het vliegveld en nadien in het dorp zelf. De officieren verbleven liever niet te dicht bij de levens-gevaarlijke vliegbasis. Zodra luchtalarm werd gegeven, vluchtte men in paniek naar bunkers en schuilkelders.

Bijna onmiddellijk werd een avondklok ingesteld tussen 23.30u en 05.00u. Cafés moesten om 22.30u sluiten. Reeds van de eerste oorlogsmaanden was er overgeschakeld op het Duits uur. Ramen en lichten van voertuigen moesten verduisterd of geverfd worden zodat de Engelse vliegtuigen zich niet konden oriënteren. Er mocht geen openbare verlichting aangestoken worden. Men leerde te leven op de tast en het gehoor. De 'zing-zing-zaklamp' was een nuttig instrument in de verduisterde straten. Samenscholingen, stakingen en dansen werden verboden, ook het beluisteren van de Engelse radiostations. De maximum-snelheid bedroeg 80 km op de steenwegen, 40 km in het dorp en 25 km 's nachts. Benzine kostte 30 tot 50 F/liter. Vrachtwagens reden met gasgeneratoren, gestookt met hout, antraciet en turfcokes. Huisartsen en vroedvrouwen kregen een 'Ausweis'.

Soms werden telefoonkabels doorgeknipt, richtingsaanwijzers vernield en elektriciteitslijnen gesaboteerd. Hierop volgden dan vergeldingsmaatregelen zoals het verscherpen van de nachtklok, opeisen van fietsen en radio's. De Duitse krijgswaarden beantwoordden de sabotagedaden en het doorgeven van militaire inlichtingen met zeer strenge straffen. Op 26 nov.'40 werden twee Brustemnaren, vader en zoon Koekelbergh, aangehouden en beschuldigd van het doorseinen van informatie over de vliegbasis. Op 16 aug.'41 werden beiden gefusilleerd op de Nationale Schietbaan.

De mannen die op 'vrijwillige basis' in Duitsland wilden gaan werken werd een mooi loon van 120 F/dag en allerlei sociale voordelen voorgeschoteld.

Op 01 nov.'40 werd 'Winterhulp' opgericht om de behoeftigen ma-

terieleel te steunen: gratise soepbedelingen, goedkope maaltijden, steenkool en kleding aan betaalbare prijzen en met rantsoenzegels. De middernachtmis moest nu om 18.00u gehouden worden.

In januari 1941 verscheen de eerste kledingskaart. Voor een herenkostuum met gilet had men 80 zegels nodig. De vrouwen gingen 's zondags naar de mis zonder hoed en zonder kousen. Houten zolen werd het snuffje van de dag en onder de schoenzolen nagelde men nog metalen plaatjes. Jassen en mantels werden gekeerd. Men werd zwijgzaam, achterdochtig en bang.

Op 16 april 1941 stelden de Duitsers een lijst op met de inkwartiering van hun officieren, onderofficieren en soldaten. Dit formulier werd voor aanvaard ondertekend door secretaris Edward Momers en dienstdoende burgemeester Jean Marguillier:

-Sterken Jules	Luikersteenweg nr.3	1 officier.
-Daenen Lambert	Borgwormsesteenweg 112	6 soldaten.
-Weynen Diserée	Dorpsstraat	1 onderofficier
-Bels August	Dorpsstraat	1 onderofficier.
-Jeandarme Henri	Luikersteenweg	1 onderofficier.
-Martens Joseph	Luikersteenweg nr.25	1 officier.
-Martens Guill.	Luikersteenweg nr.16	8 soldaten.
-Jeandarme Joseph	Luikersteenweg nr.61	1 off.+ 1 o/off.
-Coelmont Theoph.	Singel nr.273	2 soldaten.
-Schoofs Hubert	Dorpsstraat nr.238	1 onderofficier.
-Vangrootloon Alfred	Singel nr.264	1 onderofficier.
-Vandenbosch Ed.	Singel nr.262	1 onderofficier.
-Liebens weduwe	Luikersteenweg nr.10	1 off. + 1 sold.
-Vreven Guill.	Luikersteenweg nr.26	1 officier.
-Stevaux Joseph.	Luikersteenweg nr.18	4 officieren.
-Benaets Jean	Dorp nr.215	3 o/officieren.
-Ottten Henriette	Dorp nr.205	1 officier.
-Willems Maria	Luikersteenweg	1 officier.
-Stevaux Gaston	Luikersteenweg	6 soldaten.

Stilaan werden nieuwe burgemeesters aangesteld om de twee grote problemen op te lossen: de bevoorrading en de financiën. Tijdens de verdere duur van de bezetting behoorde de distributie van rantsoeneringskaarten en -zegels tot de belangrijkste opdrachten van de gemeentebesturen. De bezetter gaf een groter gezag aan de burgemeester en een strengere controle door de staat. Vanaf 07.03.1941 moesten de burgemeesters ouder dan 60 jaar aftreden. De gemeenteraad mocht niet meer vergaderen na 18 april 1941. Het schepencollege nam de bevoegdheid over.

Ter gelegenheid van de nationale feestdag op 21 juli mochten er geen vlaggen uithangen. Ook het plechtig klokkengelui was verboden. In oktober '41 kwam er een opeising van non-ferro metalen. Zelfs deurklinken en de tinnen en koperen versiering op moeders kast was niet meer veilig. De aardappeloogst van 1941 mislukte door het aanhoudend rotweer, slecht plantgoed en de caloradokever.

In april '41 werd er in België alleen nog werk verschaft aan arbeiders met kinderen. Ongehuwde of gescheiden werknemers, evenals weduwnaars zonder kinderen werd aangeraden werk in Duitsland aan te nemen. In 1942 kregen behoeftige werklozen geen steun meer van de C.O.O. Op 06 okt. '42 kwam er verplichte tewerkstelling in Duitsland van de mannen tussen 18 en 50 jaar en ongehuwde vrouwen tussen

21 en 35 jaar om de fabrieken aldaar te bevolken. Dit was in strijd met de Internationale Conventie van Den Haag. Maar de Duitsers herhaalden nu wat ze ook in 1916 gedaan hadden. In de 'Werbestelle' (wervingsbureau) kon men, na een onderzoek naar de vakkundige en fysieke geschiktheid, een contract voor 6 maanden afsluiten. De massale onderduiking van jonge mannen, werd bestraft door de rantsoeneringszegels van de werkonwilligen achter te houden. Uitgehongerde mannen sloten zich aan bij het clandestien verzet. Overvallen op transporten werd een gewoonte.

De 20-jarige Louis Mombers, zoon van de gemeentesecretaris, werd Lid van het 'Geheim Leger'. Hij belandde in de gevangenis te Leuven in maart'42, in St-Gillis in jan.'43 en werd op 3 maart'44 weer aangehouden en naar Breendonk en Duitsland gevoerd. Hij keerde nooit terug en werd als vermist opgegeven te Norshausen. Anderen werden aangehouden, maar later weer vrijgelaten.

Af en toe begon men leden van de 'Zwarte Brigade' te bemerken: zwarte rijbroek die in knielaarzen verdween, zwart hemd, zwart te das, zwarte kepie, zwarte overjas met zilveren knopen, stormriem over de schouder. Zij bewaakten het vliegveld en behoorden tot de 'Fliegerhorstwachter'. Het Belang van Limburg werd omgevormd tot het oorlogsweekblad De Toekomst.

Op 19 juni 1941 zette de overheid burgemeester baron Gerard de Pitteurs-Hiegaerts uit zijn functie, die hij toch niet waarnam. Hubert Schoofs werd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, aangesteld tot nieuwe burgemeester. Hij bestuurde de gemeente met de schepenen: Jules Verdin en Florent Lemaire.

In januari 1942 daalde de temperatuur tot -20°C , wat een bijkomende zorg betekende voor arme gezinnen. De aardappelprijs steeg in juli 1942 tot 21 à 25 F. Zout kostte tot 15 F per kg, waar dit voor de oorlog slechts 60 ct waard was. Koffie werd per boontje verkocht: 12 koffieboontjes voor 100 F.

In 1942 werden enkele particuliere eigendommen door de Duitsers opgeëist en de gemeente kreeg opdracht om deze huizen van de nodige verduistering te voorzien:

- de herberg van Hortense Dewamme, 'Café Zonnestraal', Luikerstwg
- het bezette huis van Emile Usé op Lichtenberg.
- bij Remi Koekelbergh op de Luikersteenweg werd op 01 okt. 1942 een vaste pomp voor benzineverdeling, een handpomp en een vergaarbak van 2m³ inbeslaggenomen.
- In het nabije huis van Victor Otten werden militairen ingekwartierd. Het gemeentebestuur moest de nodige meubelen en huisraad aankopen.
- de opgeëiste stallingen van het kasteel de Pitteurs.
- het opgeëiste huis van Mombaerts op de Luikersteenweg.

Uit de elektriciteitsrekeningen van 1942 kunnen we afleiden waar nog Duitse militairen ingekwartierd waren:

- Barak op Lichtenberg.
- Barak nabij Sluze (01).
- Huis Bessemans Lambert.
- Barak nabij Clerinx.
- Café Autostrade (Lichtenberg).
- Huis Cleeren Lambert.
- Kamer bij Voets.
- Barakken en Godshuis (Dorpsstraat).

- Barakken nabij Daenen Emile (Borgwormseweg).
- Kasteel Gerard de Pitteurs-Hiegaerts.
- Huis Vandevelde Ernest (hoek Borgwormseweg).
- Kamer bij Usé Emile (Lichtenberg).
- Garage Koekelbergh Remi (Luikersteenweg).
- Parochiezaal (Burggracht).

Vanaf 1942 bevond de 'Staf van het Flakregiment in Oost en Zuid-Belgie' zich te Brustem. (FLAK = Flugzeugabwehrkanonen).

De rantsoenering van de eetwaren was eind 1942 als volgt per dag en per persoon:

-gebrande gerst	3,33 gr	-havermout	15 gr
-margarine	3,33 gr	-vermicelli	4 gr
-boter	6,66 gr	-peulvruchten	5 gr
-chicorei	3,33 gr	-jam	18 gr
-suiker	33,3 gr	-vlees	15 gr
-aardappelen	500 gr	-vet	20 gr
-keukenbrood	225 gr		

Gelukkig verdubbelde de aardappeloogst in de herfst van 1942.

In januari 1943 kwamen er speciale zegels om per week af te halen: 25 gr vleesworst, 50 gr leverworst of leverpastei en 100 gr bloedworst. Groenten en fruit waren vrij. Wie maar enigszins kon probeerde op een lapje grond wat eigen tabak te telen wat nog niet zo eenvoudig was. Gekochte tabak bestond dikwijls uit zeegras, turf en resten van heideplanten. Honden met een schouderhoogte van meer dan 50 cm moesten ingeleverd worden om te helpen bij bewakingsopdrachten.

Nadat in juli 1941 een inventaris in vier categorieën van de kerkklokken was opgemaakt, werden ze in juli 1943 uit de toren gehaald. Klokken gegoten na 1850 werden onmiddellijk weg-gevoerd. Een Brustemse klok zou nu in de kerk van Bloir (Tongeren) hangen.

Vanaf 06 juni 1943 tot 31 juli 1944 werd er een opeisingsbevel uitgevaardigd door de Feldkommandatur te Hasselt voor de bewaking van de hoogspanningspalen. Een 13-tal Brustemse jongemannen moesten deelnemen aan deze opdracht.

In september 1943 moesten de militieklassen 1920 en 1921 naar Duitsland, en vanaf maart 1944 de klassen 22, 23 en 24. Er werden burgers ingeschakeld als speurders (Zivilfahndung) om werkweigeraars op te sporen.

Café-hotel Autostrade op Lichtenberg van weduwe Chapel-Stevaux werd op 15 nov. 1943 verduisterd omdat het moest dienen als 'Horst Kantine' van de Duitse piloten. Er kwam een plaat op de gevel 'Nur für Wehrmacht und Angehörigen'. Ook Café Moderne, de woning van secretaris Edward Mombers op de Luikersteenweg en deze van Amand Stevaux op Kapelhof werden opgeëist en verduisterd. In september 1943 werden door de Duitse Feldgendarmarie verschillende radiotoestellen en fietsen inbeslaggenomen.

De parochiekerk liep vol en de mensen paternosterden 's avonds aan de straatkapellen. Wie ontspanning wou kon 's zondags te St-Truiden naar de cinema voor 2 tot 7 F. De keuze was echter beperkt: er mochten alleen Duitse films gedraaid worden o.a. Baron von Münchhausen, Der

blauwe Engel....Men leerde Marika Röck, Heinz Ruhmanne en Zara Leander kennen.

's Nachts werd alles goed afgegrensd want de boeren hadden angst dat de 'Bende van de Dameskous' op nachtelijk bezoek zou komen. Men schrikte niet terug voor een gewapende overval op een boerderij, molen, bank of postkantoor. Zelfs in de Laurentius-kerk werd een mooie gekruisigde Christus gestolen. In december 1943 beperkte men de tabak tot 04 gr per dag, maar het gerantsoeneerde brood steeg van 250 naar 300 gram per dag.

In 1944 haalden de prijzen op de zwarte markt hun maximum: een kilo cacao 1.500 F, maar de huismoeders schaften zich 'Cocotine', een oorlogscacao aan; koffie 2.000 F; lederen schoenen 1.200 F; een herenkostuum 6.000 F; een ei 16 F; biefstuk met frieten 200 F; garnalen-tomaat 60 F; kip 250 F; tarbot 200 F. Voor aardappelen, die juist voor de oorlog 0,85 F/kg kostten, werd nu 2,45 F betaald. Een liter melk steeg van 1,80 F naar 2,85 F. Maar op de zwarte markt klonnen de prijzen voor boter, vet en spek tot 250 F/kg, aardappelen tot 20 F, meel tot 75 F. Voor een fietsband moest men 1000 F. betalen.

Een arbeider verdiende 1.500 F tot 2.000 F, een bediende 2.000 F tot 2.500 F per maand. Boeren profiteerden van de woekerprijzen. Zij zaten immers aan de bron van alle eetwaren die ze verkochten aan de smokkelaars, die met de nodige risico's naar de stad trokken met de koopwaar: meel, boter, vlees, eieren, aardappelen, emmertjes bruine zeep, tabak en breigaren.. Er ontstonden nieuwe rijken: doorwinterde smokkelaars en oorlogsprofiteurs. We mogen echter niet vergeten dat er ook aan onbaatzuchtige liefdadigheid en hulpvaardigheid gedaan werd. Het was een tijd van achterdocht en wantrouwen: horen, zien en zwijgen. Aan smokkelen was een zeker gevaar verbonden. Door de bezetter waren 'Hulpfeldgendarmen' angeworven om de wegen overdag en 's nachts te bewaken en controles en razzia's uit te voeren. Klompen werden gedurende heel de oorlog door oud en jong gedragen, want lederen schoenen waren peperduur of alleen te verkrijgen met een doktersattest.

Het bombardement van 25 febr. 1944 eiste dodelijke slachtoffers in het dorp: Maria-Clara Bruijninx, Herman Daenen, Gilberte Moria en Gilbert Otten. Marie-Marguerite Fransis bezweek na twee weken aan haar verwondingen.

Bij het bombardement van 9 mei 1944 vielen andere dorpsgenoten: Jan-Lambert Coelmont, Pieter-Jozef Coelmont, Maria-Marguerite Loix, Jozef Loix, Domien Knaepen en Paul Usé.

Bij een razzia op de trein op 15 mei 1944 werd de 29-jarige mijnwerker Remi Vanoirbeek (02) aangehouden. In 1937 was hij van Brustem naar Zepperen verhuisd en sinds 1941 woonde hij in de Kortbosstraat 38 op de Senselberg. Ongelukkiglijk werd hij door de controlerende Gestapo (03) in het bezit gevonden van een door geallieerde vliegtuigen uitgeworpen strooibriefje. Hij belandde via Hasselt en St-Gillis in juni'44 te Buchenwald en in oktober'44 te Middelbau-Dora. Hij stierf op 24 febr.'45 te Elbrich.

Dinsdag 06 juni 1944 in de vroege ochtend landden Britse en Amerikaanse strijdkrachten op de kusten van Normandië. Vanaf 09 juni werd telefoneren verboden en vanaf 12 juni was er een vernieuwd

uitgaansverbod van 22.30u tot 05.30u.

Op 18 juni 1944 moest de secretaris een lijst sturen naar het 'Standorts-kommandantur' in de Ridderstraat te St-Truiden, met de namen van alle gezonde mannelijke werkkrachten tussen 17 en 50 jaar.

Het rijzend en dalend gegalm van de sirene bleef de mensen uit hun bed halen en naar de schuilkelders jagen. Velen hadden hun kelder getransformeerd tot woon- en slaapvertrek. Zij installeerden er matrassen en keukengerei. Daar zaten ze dan biddend te wachten, met een deken over de schouders, tot een langgerekte toon de alarmtoestand afblies. Bibberend en bevend beloofden velen op bedevaart te trekken naar hier en daar, indien ze heelhuids uit de oorlog zouden geraken.

Eindelijk begin september 1944 trokken de Duitse legerwagens, met morele en lichamelijke uitgeputte militairen, in trage stoet oostwaarts.

In november 1944 vond Maurice Janssen de dood bij een ontploffing tijdens werkzaamheden op het vliegveld. Op 20 dec. 1944 overleed de in Luik wonende Maria-Hubertina Schoofs, °Br.05.10.1883, (04) bij een luchtbombardement te Luik. Zij werd te Brustem begraven.

Louis Spelmans (05) liet het leven op 13 juni 1945 ten gevolge van een ontploffing van in het bos achtergelaten oorlogstuig.

- 01.-Sluze Etienne-Leon-Hubert.- °Glain 04.11.1895.
-huwde te Glain op 05.03.1932 met Maria-Louiza Bessemans,
°Br.04.10.1904, d.v. Martin-Guillaume Bessemans en Josefina
Vandenborne
-hij vestigde zich als paardenhandelaar op Lichtenberg in
het huis van zijn schoonvader Het gezin verhuisde wegens
het gevaar voor bombardementen naar Rosoux-Crenwich op 01.
04.1942.
- 02.-Vanoirbeek Remi.- °Br.16.01.1915-+Elbrich (D) 24.02.1945.
-z.v. Jozef Vanoirbeek en Josefine Jermis.
-echtgen sinds 1935 v. Mathilde Colemonts.
-woonde in Melveren, Kortbosstraat 38.
- 03.-Gestapo: verkorting van Geheime Staatspolizei.
- 04.-Schoofs Maria-Hubertina,- °Br.05.10.1883-+Luik 20.12.1944.
-d.v. Pieter Schoofs, °24.09.1851 en Maria-Elisabeth Coele-
mons, °1850-+14.08.1893.
-woonde 'Musschenstraet 16bis2'.
-begraven te Brustem naast burgemeester J.Poelmans.
- 05.-Spelmans Louis, °Zep.30.03.1910-+Br.13.06.1945.
-z.v. Emile Spelmans en Maria-Elisabeth Renaers.
-huwde op 30.03.1940 Maria-Josephine Vanoirbeek, °Br.12.
11.1916-+ST.10.05.2000, (d.v. Laurentius Vanoirbeek
en Catharina-Constantia Janssen.
-vader van:
-Romain, Br.°19.09.1940, (x 01.10.1965 Josée-Victorine Mé-
darts, °Mech.-Bov.01.03.1939).
-Maria-Mariette-Constance, Br.°11.08.1943, (x Albert Ceule-
mants, °26.08.1944).
-woonde Luikersteenweg 65.